

IRODALOM.

Stürmer, Fr. Die Etymologie im Sprachunterricht der höheren Schulen. Halle, 1906. 1 M. 55 l.

Stürmer, Fr. ugyanezen címen tartott előadása Emsben, 1908. — (Neue Jahrbücher, 1909. 31—57. l.)

Minden nyelvismeret alapfeltétele bizonyos mennyiségű szó el-sajátítása. Minél több szót és kifejezést tudunk, annál jobban bírjuk az illető nyelvet, feltéve, hogy a nyelvtani ismereteknek is birtokában vagyunk. A klasszikus nyelvek tanításában leginkább azt érezzük, hogy a tanulóknak kevés a szóismeretük. Az érettségi vizsgálatokon gyakran bámulatos tudatlanságról tanúskodnak egyes növendékek. Bár a régi és az újabb Utasítások erősen hangsúlyozzák a *tárgyi és etimologikus* szócsoportok, valamint *szólások* (frázisok) tanítását, mégis kevés történik ezen a téren.

A szünidei latin tanfolyamon (1907 július 2—16.) Kármán is erősen hangsúlyozta, hogy a nyelvkincs megszerzésére külön is kell törekedni. Nem szabad beérni pusztán azon szavak begyakorlásával, melyek az olvasmányban előfordulnak, hanem utat és módot kell találni annak kibővítésére is. Szavakat vagy *tárgyi* kapcsolat szerint, vagy *etimologiai* csoportokban, vagy *dialektikai* (szinonimák, ellentétek) kapcsolatban kell tanítani.

Szerény véleményem szerint az olvasókönyvek nem fordítanak ezekre elég gondot. Találunk ugyan egyesekben néhány *tárgyi* csoportot összeállítva, néha *etimologikus* csoportokat is, de az olvasókönyvek végén levő szólásokban az etimologikus csoportokra alig vannak tekintettel. Még görög olvasókönyvekben inkább találkozunk ezzel. Igaz, hogy a tanár maga is utalhat arra, de egy kis figyelemzetés nem árt néha-néha. Igen jó volna, ha az igeképzésnél megvolnának mindazon szavak, melyek az egyes igékhez tartoznak. (Pl. *luceo* ige mellett: *lux*, *lūna* (*lucina*), *lūmen* stb. vagy *cedo* és összetételei, valamint a belőlök származó sok szó.)

Az igék és szavak biztos tudását elérhetjük még azzal is, ha a rokonhangzású, de különböző képzésű igéket vagy szavakat mindig szembeállítjuk egymással, valahányszor előfordulnak. Csak a megrögzítés által kerülhetjük el azt, hogy a tanulók ezeket a szavakat össze ne cseréljék. Pl. ha *opus* (*eris*, *n*) szó előfordul, állítsuk szembe vele az *opera*, *æ* (*operam dare alicui rei*) és *opes*, *um* szót. Ha *cado* és

összetételei fordulnak elő, akkor *caedo* igét és összetételeit, valamint *cedo* igének képzését ne mulasszuk el begyakorolni. *Contraria iuxta sibi opposita magis elucescunt.*

*

Ezek után átengedem a szót a szerzőnek, aki felhívja a szakörök figyelmét arra, hogy az etimologikus csoportok által mennyire megrögződnek a nyelvi ismeretek. Azt mondja, hogy ha négy szót ismerünk, amely egy tőhöz tartozik és most egy ötödiket sajátít el a tanuló, akkor ezt az újabban megtanult szót mintegy *négy* fonál köti össze a szerzett ismeretekkel. Tanítványainak fel szokta említeni, hogy szavak nélkül ép úgy nem lehet egy nyelvet elsajátítani, mint házat kő vagy téglá nélkül építeni.

Az etimologikus csoportok amellett, hogy az emlékezetet erősítik, még számos más ismerettel is gyarapítják tudásunkat. Néha oly dolgokra hívják fel figyelmünket, amelyekre különben nem is gondolnánk.

Szerző szerint az egyes szókhöz használt speciális szótáraknak az előbbi osztályokban szerzett szókincsre is tekintettel kellene lenni. Tekintetbe veendő, hogy továbbá valamely új nyelv tanulásánál az eddigi nyelvismeretek is, pl. reáliskolai tanulónál a latin nyelvi tanításban a *francia*, esetleg a *német* nyelvi ismeretek is. Igen jól felhasználhatók még az anyanyelvben előforduló latin vagy görög tövekből képzett szavak.

*

Szerző számos példát idéz újabb felolvasásában arra, hogy az etimologikus csoportok által mennyi új ismeretre tesz szert a tanuló; pl. *amat*, *amicus* és *amicitia* összeállításánál látja a tanuló, hogy a barátság *szeretetten* alapul. A *Freund* szó egy régi part. præs. *fríjon* *szereetni* szóból.

Az *ager* szó az *ago* igével függ össze, tehát eredeti jelentése *legelő*, ahová a marhát hajtják.

A *rupes* és *saxum* (*rumpo* és *seco* igékkel függ össze) *meredek* szikla.

Pecus szó eredeti jelentése: *gyapjas* állat; juh, v. ö. *πέχω* fésülök.

Venenum mérég a *Venus* szóval függ össze: *bájital*. A francia *charme* varázs, *báj* a latin *carmen* szóval függ össze, tehát eredetileg ez is *varázsdalt* jelentett.

Urbs szó *Waldeck* szerint a *verbenae* szent fű, galy szóval függ össze, tehát sövényvel körülkerített tér. Az angol *town* rokon a német *Zaun* (kerítés) szóval.

A görög *ἄστν* rokon a latin *Vesta* szóval és a német *Wesen* szóval (Hauswesen).

Βάραθρον örvény a *βορά* falat szóval függ össze. V. ö. *vorago*, *vorare* és *devorare* szokat: németül *Schlund* és *schlingen*.

A görög *γράφω* a német *kerben* szóval;

payer (fizetni) a lati *pacare* kiengesztel, kibékít szókkal. — *Se depecher* sietni a latin *pedica* lábbilincs szóval függ össze, t. i. a a bilincsből szabadulni.

*

A szerzőtől felhozott számos példa bizonyítja, hogy az etimologizálás által mennyi új ismeretre tehetünk szert. Azonban óvakodnunk kell attól, hogy túlságba ne vigyük a dolgot, különösen pedig, hogy ingatag talajra ne lépjünk, vagy általánosan el nem fogadott etimológiákat erőszakoljunk tanítványainkra. *Endrei Gerzson dr.*

*

T. Tsuji: Japanisches Schulwesen. Tsuji. Japanisches Schulwesen. Druck von Beyer und Söhne in Langensalza. (Év nélkül). Sonderabdruck aus Reins «Encyklopädischen Handbuch der Pädagogik.

A berlini egyetem mellett fennálló keleti semináriumnak japán eredetű tanára, *Tsuji Takahira*, becses művet nyújt az olvasónak «Japanisches Schulwesen» c. könyvében. A keleti népek egész kultúrája nem nagyon ismeretes a nyugatiak előtt. E kulturából sarjadzott pädagogia exotikus tartalma gyakran merev mechanizmusával, nem csoda, ha hatással nem tudott lenni a művelt nyugoti államok népeire. Mindazonáltal az egyetemes emberi művelődés megismerése végett nem lehet érdemtelen épen napjainkban a messze Kelet leg-törekvőbb népének, a japánoknak közoktatásügyi viszonyaival megismerkedni. Nemesak azért, mert ez a kínai forrásból való, konfuciusi etikán alapuló pädagogiát bölcsen és praktikusan olvasztotta egybe a művelt nyugoti népektől oly hirtelen és okosan eltanult pädagogiai elvekkel, hanem azért is, mert bizonyos eredetiség jellege is látszik e népnek kivált újabb közoktatási rendszerén.

Tsuji tartalmas könyvében ügyesen mutatja be a japáni közoktatás képét. A mai közoktatás alapját többé-kevésbé a kínai képezi, az 1868-ban bekövetkezett alkotmányos változás és az ennek nyomában fakadó általános fellendülés előtt a japáni közoktatás kasztszerű volt; csak a szamurait vagy katonai nemest tanították, ezt is csak azon erényekre, amiket a japán lovagi élet kátéja: a bushido előírt. A konfuciusi bölcselkedés formalizmusokban való megjelenése volt az egész, amit Japán nemes ifjai ebben a korban az iskolától kaptak. Az 1868-iki restauráció előtt két nevezetes momentumot veszek ki Tsuji művének ezen fejezetéből; egyik az Iyegasu korában bekövetkezett egyetemes fellendülés, a másik Kaibara Ekkennek, a letűnt kor legnagyobb pädagogusának szereplése. Az ő könyveiben vannak letéve a múlt pädagogiájának alaptanai, melyek